

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 21/2000 vp

Hallituksen esitys laiksi äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 19 päivänä syyskuuta 2000 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta (HE 118/2000 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen (LA 98/2000 vp — Raija Vahasalo /kok) laiksi äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta, joka on lähetetty valiokuntaan 21 päivänä syyskuuta 2000.

Tilapäinen puheenjohtaja

Valiokunta on valinnut tilapäiseksi puheenjohtajakseen ed. Marjaana Koskisen, koska valiokunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat olleet estyneitä osallistumaan asian käsittelyyn.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Eva Ojala, sosiaali- ja terveysministeriö
- suunnittelija Tuula Kähkönen, Kansaneläkelaitos.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi äitiysavustuslakia siten, että äitiysavustukseen olisi oikeutettu alle 1-vuotiaan lapsen ottovanhemman tai lapseksiottajan lisäksi alle 18-vuotiaan lapsen ottovanhempi tai lapseksiottaja.

Lisäksi lakiin ehdotetaan tehtäväksi Pohjoismaiden kansalaisten välisissä lapseksiottamisissa noudatettavaa menettelyä koskeva tekninen muutos.

Esitys liittyy valtion vuoden 2001 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen

yhteydessä. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001.

Lakialoite

Lakialoitteeseen LA 98/2000 vp sisältyvän lakiehdotuksen mukaan oikeus äitiysavustukseen syntyisi jo silloin, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/1985) tarkoitettulla tavalla sijoitettu tai nimetty lapseksiottajalle. Määräaika avustuksen hakemiselle määräytyisi lapsen nimeämisen tai sijoittamisen mukaan.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Äitiysavustusoikeuden alkamisaika

Valiokunta pitää hyvänä ehdotettua äitiysavustukseen oikeutettujen ottovanhempien piirin laajentamista. Valiokunta on kuitenkin kiinnittänyt huomiota ajankohtaan, jolloin oikeus äitiysavustukseen alkaa.

Nykyisen äitiysavustuslain 3 §:n mukaan oikeus äitiysavustukseen on lapseksiottajalla tai ottovanhemmalla, joka asuu Suomessa, jos alle 1-vuotias lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/1985) tarkoitettulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Äitiysavustus voidaan siten myöntää vasta silloin, kun lapsi on sijoitettu perheeseen. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että vastaavasti kuin biologisilla vanhemmilla lapseksiottajilla ei ole äitiyspakkausta hallussa ennen lapsen perheeseen tuloa. Koska äitiyspakkaus sisältää lähinnä vauvan vaatteita ja muita varusteita, käyvät monet tarvikkeet tarpeettomiksi lapsen ehtiessä kasvaa ennen kuin perhe saa äitiyspakkauksen käyttöönsä. Näin käy erityisesti ulkomailta tapahtuvien adoptioiden yhteydessä.

Äitiyspakkauksen tarkoituksenmukaisen käytön kannalta olisi tärkeää, että alle 1-vuotiaiden lasten lapseksiottajat voisivat halutessaan saada pakkauksen käyttöönsä mahdollisimman pian saatuaan tiedon lapsesta. Tätä tavoitetta voidaan pitää perusteltuna ottovanhempien ja biologisten vanhempien yhdenvertaisen kohtelun vuoksi. Valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen muuttamista siten, että oikeus äitiysavustukseen syntyisi jo silloin, kun ottolapsineuvonnan antaja tai kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaja on nimennyt lapsen sijoitettavaksi lapseksiottajan luokse.

Lapsen nimeämisellä tarkoitetaan vakiintuneesti sitä ajankohtaa, kun lapselle on löydetty adoption hakijoiden joukosta sopivat lapseksiottajat ja lasta on päätetty esittää heille adoptoitavaksi. Tällöin lapseksiottamisen edellytykset on jo selvitetty ja kansainvälisissä adoptioissa lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa myönnetty. Kotimaisissa lapseksiottamisissa ottovanhempien valinnasta tietyille vanhemmille päättää ottolapsineuvonnan antaja. Kansainvälisissä lapseksiottamisissa esitys tietyistä lapsesta hakijoille tulee ulkomaiselta lapseksiottamispalvelun antajalta suomalaiselle lapseksiottamispalvelujen antajalle. Hakijoilla on mahdollisuus hyväksyä tai hylätä heille tehty esitys lapsesta. Kun lapsi on näin nimetty, voi sijoittaminen perheeseen tapahtua hyvinkin lyhyen ajan kuluessa. Kansainvälisissä adoptioissa lapsen nimeämisestä lapsen perheeseen sijoittamiseen voi kuluja useita viikkoja.

Edellä kuvattu lapsen nimeäminen johtaa valiokunnan saaman selvityksen mukaan lähes aina kyseisen lapsen perheeseen sijoittamiseen. Jos lapseksiottajalle nimettyä lasta ei sijoiteta perheeseen ja heille on ehditty nimeämisen perusteella myöntää äitiysavustus, voidaan tällöin soveltaa äitiysavustuslain 10 §:n takaisinperintää koskevaa säännöstä.

Lapseksiottajille nimetyn lapsen jäädessä sijoittamatta perheeseen lapseksiottajista riippumattomista syistä voitaneen usein katsoa kohdulliseksi luopua äitiysavustuksen takaisinperinnästä. Äitiysavustuksen takaisinperintää ei käytännössä ole suoritettu niissä tilanteissa, kun lapsi menehtyy raskauden aikana tai synnytyksessä. Vaikka lapseksiottajat eivät saisikaan heille alun perin nimettyä lasta, heille todennäköisesti nimetään suhteellisen nopeasti toinen lapsi. Tällöin äitiysavustuksen takaisinperintä ja uuden hakeminen ei olisi tarkoituksenmukaista. Takaisinperinnästä luopumisesta huolimatta voisi joissakin tilanteissa olla kohtuullista, että lapseksiottaja voisi hakea äitiysavustusta myös uuden nimetyn lapsen perusteella. Näin voitaisiin menetellä muun muassa silloin, kun vau-

vaikäisen lapsen sijasta perheeseen sijoitetaan-kin vanhempi lapsi taikka alunperin nimetyn isomman lapsen sijasta perheeseen sijoitetaan-kin vauvaikäinen lapsi.

Hallituksen esityksen perusteluissa todettua perhehoitajan oikeutta äitiysavustukseen sovellettaisiin edelleen. Käytännössä perhehoidossa olevien lasten kohdalla lapsen nimeämisen ja sijoittamisen voidaan katsoa ajoittuvan samaan ajankohtaan.

Määräaika äitiysavustuksen hakemiselle

Vaikka oikeus äitiysavustukseen säännöksen perusteella syntyy jo lapsen nimeämisen perusteella, on kohtuullista, että määräaika äitiysavustuksen hakemiseen laskettaisiin lapsen sijoittamisajankohdasta. Ottovanhemman oikeus saada vanhempainrahaa alkaa lapsen hoitoon ottamisajankohdasta ja vanhempainrahaa on haettava kahden kuukauden kuluessa hoitoon ottamisesta. Tällöin vanhemmat voisivat halutessaan hakea samaan aikaan sekä äitiysavustusta että vanhempainrahaa. Nykyisen käytännön mukaan ot-

tolapsineuvonnan antaja tai lapseksiottamispalvelun antaja toimittaa ottovanhemman vanhempainrahan sekä äitiysavustuksen hakemista varten Kansaneläkelaitokselle todistuksen siitä, milloin lapsi on sijoitettu perheeseen. Näin ol-
len hakuajan kulumisen umpeen olisi laskettavissa Kansaneläkelaitokselle toimitetun todistuksen perusteella.

Valiokunta ehdottaa muutosten tekemistä lakiehdotukseen hallituksen esityksen pohjalta. Koska lakialoite LA 98/2000 vp on otettu huomioon valiokunnan muutosehdotuksessa, ehdotetaan se hylättäväksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksytään muutettuna (Valiokunnan muutosehdotus) ja

että lakialoite LA 98/2000 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotus

Laki

äitiysavustuslain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä toukokuuta 1993 annetun äitiysavustuslain (477/1993) 3 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1581/1993, seuraavasti:

3 §

Avustus ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle

Sen estämättä mitä 1 §:n 1 momentissa, 2 §:ssä ja 8 §:n 2 momentissa säädetään, oikeus äitiysavustukseen valtion varoista on myös ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla, joka asuu Suomessa, *kun lapseksiottamisesta annetussa laissa (153/1985) tarkoitettu ottolapsineuvonnan antaja tai kansainvälisen lapseksiottamis-*

palvelun antaja on nimennyt alle 18-vuotiaan lapsen lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla sijoitettavaksi lapseksiottajan luokse. Kansainvälisessä lapseksiottamisessa avustuksen saamisen edellytyksenä on lisäksi, että ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle on myönnetty lapseksiottamisesta annetun lain 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu lapseksiottamisi-
asioiden lautakunnan lupa.

Ottovanhemman tai lapseksiottajan, joka haluaa saada avustuksen on haettava sitä *viimeistään* kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Avustus voidaan kuitenkin myöntää, vaikka sitä ei olisi haettu säädetyssä määräajassa, jos sen epääminen myöhästymisestä huolimatta olisi kohtuutonta

Voimaantulosäännös

(1 mom. kuten HE)

Lain mukainen äitiysavustus suoritetaan lapsesta, joka on *äitiysavustuslain 3 §:ssä tarkoitettulla tavalla nimetty sijoitettavaksi lapseksiottajan luokse tai* sijoitettu lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla lapseksiottajan luokse 1 päivänä maaliskuuta 2001 tai sen jälkeen.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Marjaana Koskinen /sd	Juha Rehula /kesk
jäs.	Merikukka Forsius /vihr	Päivi Räsänen /skl
	Saara Karhu /sd	Marjatta Stenius-Kaukonen /vas
	Marjukka Karttunen-Raiskio /kok	Raija Vahasalo /kok
	Valto Koski /sd	vjäs. Anne Huotari /vas
	Pehr Löfv /r	Erkki Kanerva /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.